

szigorúbb licencnek megfelelően. Az érdeklődők számos fotót tekinthetnek meg egyebek között a nagyharsányi leventékről, az általános iskolásokról, a színjátszókör előadásairól, vagy éppen a szőlőkben és a kőbányában folyó munkáról.

ÖSSZEGRÉS

A Nagyharsányi Helytörténeti Gyűjtemény egy elhivatott helytörténész személyes kezdeményezéséből, a helyi emberek bizalmának és az önkormányzat támogatásának köszönhetően vált intézményes formában működő és immár országosan ismert helytörténeti múzeummá. A kiválóan szervezett, igényesen bemutatott és változatos anyag napjainkban is folyamatosan bővül és alakul: a friss szerzeményekből időről időre új tematikus összeállítások készülnek, új gyűjteményrészecskék alakulnak ki, így a visszatérő vendégek is mindig rábukkanhatnak egy-egy újdonságra. A látogatók összbemutatója talán úgy fogalható össze a vendégkönyvi bejegyzések alapján, hogy a gyűjtemény magas – akárhány városi múzeummal összemérhető – színvonala mellett sikerült megőrizni a falura jellemző kedélyességet, a személyes hangvételt és emberközeliséget.

Erdős Zoltán

Irodalom. Nyitott ajtóval. Kanász Imre helytörténész. MagyarNarancs.hu 2014. júl. 28., <https://magyarnarancs.hu/snoblesse/kanasz-imre-helytortenesz-90956>; *Sóki Diána*: Egy fületlen gomb is értéket képvisel. A Nagyharsányi Helytörténeti Gyűjtemény. Magyar Múzeumok.hu 2019. aug. 2., <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/egy-fuletlen-gomb-is-erteket-kepvisel-a-nagyharsanyi-helytortenet-gyujtemeny>; [*Zsíros Krisztina*] Zs. K.: Kanász Imre hétezer tárgyat gyűjtött a nagyharsányiak múltjából. BaMa.hu 2017. nov. 15., <https://www.bama.hu/kozelet/helyi-kozelet/kanasz-imre-hetezer-targyat-gyujtott-nagy-harsanyiak-multjabol-1176431/>

A megtalált „kisösvény”

Új múzeum a Rábaköz szívében

2019. június 15-én a Győr-Moson-Sopron megyei Szil községben visszazökkent az idő úgy hét évtizedet. Ismét az Isteni Megváltó Leányai rend nővérei sétálgattak hajdani zárdaiskolájuknak termeiben. Örömmre, ünnepre érkeztek a falu lakóival együtt, hiszen az évekig üresen álló, szépen felújított, romjaiból újjáéledt épület múzeumot fogadott magába, amely aznap tárta ki kapuját, hogy megmutassa, méltó őrzőjévé vált a falu múltjának, vallási emlékeinek.

A falu papköltőjének, a ferences P. Tóth Edének gyönyörű verssora – „... *ezer színű álom, ezerfényű lélek...*” – adta a mottóját a *Szil szakrális emlékei* című kiállításnak, amely Szil Község Önkormányzatának támogatásával – a Csornai Múzeum szakmai koncepciója alapján –, közösségi összefogással valósult meg a nemzetközi Sacra Velo projekthez kapcsolódva, a vallási turizmus, a határokon átnyúló kerékpáros zarándoklatok egyik célállomásának helyszínéként.

*Az Isteni Megváltó Leányai rend nővérei a múzeum megnyitásán
(Bencsics József felvétele)*

A településképet meghatározó emeletes, klasszicista stílusú épület Szil község központjában, a településtengely fő utcájában, a Város utca közepén, a nyugati oldalon áll. Az egy tömbből álló épület alsó szintjén a termeket egyenletesen tagoló, hármas egységekben álló ablaksor félköríves, az emeleten ugyanilyen elrendezésben szögletes kialakítású. A hosszú homlokzatot középrizalit tagolja, felette egykor a tetőpárkány magasságában mellvédszerűen kiemelkedő bábos-korlátos attika állt, amely a meglévő fotóanyag tanúsága szerint 1945–50 körül kerülhetett elbontásra. Ugyanekkor bonthatták el az egykori hátsó telki melléképületeket is (kamrák, raktárak).

Zalka János győri püspök (1867–1901) 1900. március 17-én hagyta jóvá Szil nyugalmazott plébánosának, Csigi Vincének alapítási szándékát. Kelemen Antal építőmester pedig 1903. szeptember 3-án adta át a képviseleti testületnek a három tantermes római katolikus leányiskolát, melynek emeletén az Isteni Megváltó Leányainak zárdája kapott helyet. Itt éltek az 1902-ben megkötött szerződés értelmében a tanító-

*A szili zárda az 1930-as években,
korabeli levelezőlap (Csornai Múzeum)*

nővérek szerény körülmények között. A Sopronból érkezett kis közösség első főnöknője Kusits M. Anzelma volt. 1902. szeptember 28-án simonyi Hajas Gyula (1845–1906) csornai járási főszolgabíró jelenlétében Széchenyi Miklós megyés püspök (1901–1911) avatta fel az intézményt, ahol a termekben kettesével összevont osztályokat a főnöknő mellett Diósy M. Venerenda és Kruisz M. Anisia nővérek tanították az elemi ismeretekre. A tanulói létszám közel 300 fő volt. A tanítás mellett a *Szív Újság*, a Szívgárda, a Mária-kongregáció működtetésében is aktívan részt vállaltak, ezért a tartományfőnöknő egy negyedik, segítő nővért rendelt ki melléjük, az állandó szerzetesi létszám így az 1920-as évek közepétől háromról négyre emelkedett. Az iskola 1909-től tandíjmentesen működött 1948-ig, az államosításáig. A szili lányiskolában vegyesiskolaként, felső tagozattal még egy évtizedekig folyt a tanítás. Az új, ma is működő Szent István Általános Iskola felállításakor (1958) a felső tagozat áthelyezésre került, de az alsó tagozat 2006-ig az egykori zárdaiskolában tanult.

A szili zárda 2019-ben (Aszt Ágnes felvétele)

Az emeleti helyiségekben berendezett múzeumnak már az előtere ráhangol a vallási témára tisztaságot sugárzó fehér falaival, s a szili általános iskolások rajzaival a nővérek életéről.

A kiállítás első terme Szil népi vallásosságának világába enged bepillantást Balázs Livia néprajzos kutatásai és koncepciója alapján. A község lakói által felajánlott tárgyi emlékek, fotók, a plébánia levéltárának eredeti dokumentumai, illetve a falakon lévő tablókön a falu néprajzát kutatók (Balázs Livia, Bokányiné Boda Gyöngyi, Németh Péter, Tóth Ildikó, Tóth Katalin, Tóthné Boda Éva) írásaira, gyűjtéseire alapuló összefoglalók adnak képet a népi kultúra minden területét átszövő vallásos megnyilvánulásokról a XIX. század végétől az 1950-es évekig, néhány napjainkra vonatkozó utalással.

A sziliak hajdan számtalan jeles naphoz fűződő szokást tartottak meg. Ezek színes kavalkádjá emelte ki a hétköznapokból, a munka világából az embereket, rendszert adva életüknek, s erősítve a közösséghez tartozást. A kiállítás tablói ezek közül csak az egyházi ünnepek hagyományvilágához kötődő, kifejezetten vallási tartalmú ünnepekről adnak ismertetést. Az adventi várakozási szent időtől Szent Erzsébet napjáig, a három nagy ünnepkörhöz kapcsolva kerülnek ismertetésre kronológiai sorrendben az egyes jeles napok. A leírások mellett fotók, és a dramatikus népszokások szövegrészletei illusztrálják az ünnepek szépségét, méltóságát, élményszerűségét, feltárva a mélyen átélt hitélet ünnepi pillanatait.

A szentelmények, a mindennapos használatból áldással, szenteléssel kiemelt tárgyak fontos szerepet tölthettek be a község lakóinak életében. Számtalan kritikus helyzetben fordultak védelmező, elhárító erejükhöz. A segítő hatásukba vetett erős hit gyakran nyújtott támaszt, s adott erőt a nehéz élethelyzetek elviselésében. Felhasználásuk alkalmait részletes felsorolás idézi fel a tablón.

Az emberélet fordulóinak azon jelentős eseményeit, amelyekben a vallás, az egyház meghatározó szerepet kap, a tablók mellett, vitrinben elhelyezett tárgyak is bemutatják. Elsősorban a születés és a halál, a kezdet és a vég kap hangsúlyt az ismertetésekben, amelyet az adatközlőktől idézett visszaemlékezések tesznek személyesebbé. Ennek a témának lezárásaként a terem sarkában a „virrasztásra előkészített” szoba egy rekonstruált részlete található.

A ház és a tisztaszoba vallási jelképeit, tárgyi világát az ismertető tabló mellett szintén rekonstrukció jeleníti meg. A mindennapok vallásosságában és a vallásos nevelésben kiemelt fontosságú „szent sarok” tárgyai közül egy eredeti Mária-ház is látható. A berendezett szobarészlet – szentképekkel, Mária-szoborral, szentelményekkel – a kultikus tér ágy és környékére történő kiterjedésére szemléletes példa.

A családi élet zártabb világa után a község szobrainak, keresztjeinek ismertetésével a külső világ felé nyitódik a kiállítás. A kereszt nem csak a búcsúsok ünnepélyes fogadására szolgált, hanem a lakók hite szerint a védőszentek szobraival együtt óvta a községet minden bajtól, betegségtől. A szakrális táj részeiként nagy szerepet tölthettek be a község vallási életében: körmenetek, imádkozások helyszínei voltak. Egy tablón térkép és fotók mutatják be a településen található jelentős számú szakrális kismemléket, a vitrinben pedig keresztalapítási dokumentumok tekinthetők meg, bizonyítva, hogy az itt lakókban milyen erőteljesen élt az isteni gondviselésbe vetett hit.

A vallási hagyományok kiemelkedő alkalmi a „szentesbúcsú”-k, a kegyhelyek zárándoklaltal történő meglátogatásai voltak. A saját környezetből való szertartásos eltávolodás, a természetfeletti erőteljes jelenléte, a felfokozott lelkiállapotú tömegben megélt események elmélyítették az egyén hitét, s életre szóló élményt nyújtottak. A tablók ismertetésére kerülnek azok a kegyhelyek, amelyeket a sziliak látogattak, s ahonnan lelkileg feltöltődve tértek haza, számtalan búcsús emléktárggyal, amelyeket szentelményként tiszteltek.

Az első terem kiállítása lehetőséget ad arra, hogy a régi közösségi, családi ünnepek, és a hétköznapok vallási tartalmú emlékeinek megőrkítésével a múlt szellemi értékei átmenődjenek, s az elődök hittel átítatott ereje példa legyen a felnövő nemzedéknek.

Aszt Ágnes régész-muzeológus kutatásain és koncepcióján alapul a kiállítás második termének elrendezése, amely a szervezett egyház szili vonatkozásait mutatja be. A keresztény egyház tágabb értelemben Krisztus közössége, azoké az elhívottaké, akik Benne hisznek, s Általa újjászületve örök életet nyernek. Szűkebb értelemben az intézményesített vallás, amelynek világi (egyházmegyés) és a világtól elvonultan élő (szerzetesi) papjai az apostolok utódaiként a meghatározott szertartásmenetek keretében az *Örömhírt (Evangé-*

lium) hirdetve, a szentségeket kiszolgálva, a Szentlélektől kísérvé vezetik a hívőket Krisztus útjára. Hazánkban I. (Szent) István korában kezdett megszerveződni – az ősi vallási elemeket kiszorítva vagy átértelmezve. Első törvényeinkben az egyház nem csupán erkölcsi, de jogi közösségformáló szerepéről is olvashatunk. Szil egyháztörténetébe bepillantva azt láthatjuk, az egyház itt a legtágabb értelemben töltötte be hivatását. Az itt született vagy szolgált plébánosok és szerzetesek őrizték és terjesztették, a közösség tagjai pedig befogadták Isten tüzeinek lángját.

A Szili Zárdamúzeum második terme, az iskolai enteriőr (Aszt Ágnes felvétele)

Vincéről, az építőről, Nóga Mihályról, a krónikásról, Ács Lajosról, a szoborállítóról, valamint az elszármazott egyházmegyes papságról, akik a Győri, az Esztergomi, a Veszprémi, a Székesfehérvári és a Bécsi egyházmegyékben teljesítettek/teljesítenek apostoli szolgálatot.

Az egykori tantermek felett, az emeleti zárda helyiségeiben megismerheti a látogató az Isteni Megváltó Leányai szerzetesi kongregáció nővéreinek életét, tevékenységét. Bemutatásra került az a hosszú út, amely Eppinger Erzsébet niederbronni kezdeményezésétől Szilig vezetett. Mária Alfonza anya 1849-ben alapított rendjét, a Legszentebb Üdvözítő Nővéreinek Kongregációját IX. Piusz pápa 1863-ban ismerte el. A Bécsen keresztül Magyarországra is eljutó rend 1867-ben, a rendfőnöknő halálának évében önállósodott. A soproni anyaházból az államosítás, illetve a szétszórás időszakáig (1950-ig) 49 zárdát, illetve zárdaiskolát alapítottak. A rend 1993-ban éledt újjá, ma Budapesten és Piliscsabán áll házuk, s Szekszárdon, valamint Csornán működik újra az általuk alapított iskola (püspöki fenn-

A Rábaköz közepén fekvő Szil a régészeti leletek bizonyága szerint már biztosan létezett a X–XI. század fordulóján. Elképzelhető, hogy önálló temploma is volt, ám erre biztos adatunk csak a XIV. század elejéről van: 1310-ben említik az oklevelek Lukács nevű plébánosát. A középkori templomról keveset tudunk. A Mindenszentek tiszteletére szentelt, kerítőfallal övezett, egy tornyos, vályogfalú, sekrestyével nem bíró kis épület a XVII. század végére erősen leromlott állapotú volt. Ugyanebben az időben a *Canonica Visitatio* adatai szerint Kistatán mindössze egy harangláb állt. Ott 1836-ban emeltek templomot Kisboldogasszony tiszteletére. Többszöri felújítást követően 1886-ban végleg elbontották az életveszélyessé vált szili templomot, s helyére Ullein József építész tervei szerint, Csigi Vince plébános kezdeményezésére új titlussal (Utolsó vacsora) új templomot emeltek.

A kiállítás bemutatja a templom plébánosait, akik jellemzően a község közéletében is aktív szerepet vállaltak, maradandó nyomot hagyva maguk után.

Kiemelten is megemlékezik a tárlat Csigi

tartásban). Dokumentumok, fotók és enteriőrök idézik meg a kedves nővéreket, akik évtizedeken keresztül nevelték a szili gyermekeket, s rajtuk keresztül formálták a családokat is.

Rendkívüli jelentőségű a szeretesség közvetett hatása a településen. A hagyományok hegyén álló bencés, a szigorú tanító piarista, a betegápoló kamillianus rendi csatlakozások mellől messze kiemelkedik a sokoldalúságában nyitott, szabad, természet- és emberközeli ferences rend népszerűsége a faluban. A ferences testvérek rendelésük szerint tanításaikkal, verseikkel, lelkükkel és munkabírásukkal egyaránt rendjük kiemelkedő alakjaivá váltak. A tanárként szolgáló és a történelem viharai is szerepet kapott Szórádi fivérek, a rendi előjáró Bendes Valérián és a költő P. Tóth Ede alakját szintén felidézi a kiállítás egy-egy kisebb egysége.

A kiállítás tematikai bontásában egyedülálló különlegességet jelent annak a II. világháború közepén lezajlott eseménynek a bemutatása, mely a népek közötti barátságok és a hit erejének megrendítően szép példája: egy internált lengyel katonatiszt és egy szili lány 1943-ban megtartott esküvőjének története, illetve a történet máig érő szálainak bemutatása.

A kiállítás második termében számos eredeti, eddig kevésbé vagy egyáltalán nem ismert dokumentum és fotó mellett egykori templomi, illetve zárdabeli berendezési tárgy, felszerelés és viseleti darab is látható. A terembe lépő látogató egy épülő templom mellett halad el, majd a terem közepén ugyanezt romokban láthatja, újra felidézve magában P. Tóth Ede *Az Isten hegye* című versének kiemelt sorait: „... Sokan vannak, kik megcsodálják, / Sokan, akik megvetéssel nézik, / Sokan mondják, hogy szürke rom csak, / Sokan meg, hogy felér az égig...”

Kiállításépítés 2019-ben helyi önkéntesekkel; Baracska Lajossal, Pénzes Nándorral, Fúzi Kálmánnal és Károlyi Ferencsel (Aszt Ágnes felvétele)

A harmadik terem a zárdaiskola hajdani, Jézus Szíve-kápolnáját mutatja be eredeti helyén. A zárdakápolnát a templomból visszaszállított, rekonstruált és újra fellelt eredeti berendezéssel és szobrokkal rendezte be Gats Mihály, a szili Utolsó vacsora-templom plébánosa, aki a kápolnát és a zárda felújított termeit a megnyitó napján fel is szentelte.

Csak az őszinte tisztelet, elismerés és köszönet hangján szólhatunk Szil község lakosságáról, az érdeklődő támogatásukról, a kiállítás felépítésében nyújtott, elismerésre méltó munkájukról. Közülük is kiemelve mondunk köszönetet a Szili Zárdamúzeum felállítását kezdeményező egykori polgármester asszonynak, Lengyel Oszkárnének. Ők valamennyien kiváló példáját adták annak, hogy nem elég a lakóhelyünket szeretni, de az csak akkor válik értékké, ha okosan szeretjük.

Bízunk benne, a sziliak büszke lelkesedéssel őrzik és tartják fenn múzeumukat, hogy az sokáig hiteles útmutatója lehessen a község múltjának, példát és utat mutatva az utódoknak.

A Szili Zárdamúzeum kicsi, de tartalmas, gazdag és szerethető kiállításával várja vendégeit. Élő intézményként már alapításának évében bekapcsolódott a Múzeumok Őszi Fesztiváljának országos programjaiba. Többféle megközelítésű élményvezetések, kalandjátékok, szakköri foglalkozások zajlottak többször is a falai között, illetve 2020-ban a plébánia-templomban kihelyezett időszakos kiállítással is bemutatkozott.

A múzeumlátogatás lehetőségeiről és feltételeiről a helyi önkormányzatnál kell érdeklődni. Speciális igényű, csoportos vagy múzeumpedagógiai foglalkozásokat – előzetes egyeztetéseket követően – a Csornai Múzeum munkatársai biztosítanak.

Jöjjenek, ismerjék meg a Rábaköz régi-új kincsét, azt a múzeumot, ahova a „kisösvény” vezet!

Rövid ismertetőnkkel a közvetlen bemutatott értéken túl azt szerettük volna hangsúlyozni, hogy a magyar muzeológia minden nehézsége mellett számos olyan potenciállal rendelkezik még, amelyet kihasználva építeni vagyunk képesek, olyan értékeket létrehozni, melyek évek, évtizedek múlva is fényt mutatnak és reményt adnak. A múzeubarát szemlélet ma már nemcsak azt kell hogy jelentse, vendégeink szeretik a kiállításokat és a múzeumi programokat, hanem azt is, hogy kollégákká válva együtt tudunk dolgozni újabb kiállítások felépítésében, fenntartásában vagy épp újabb kutatásokban. A szakmában egyre elfogadottabb közösségi régészet mellett legyen ez a cikk is egy igazolása a „közösségi muzeológia” létjogosultságának!

Aszt Ágnes–Balázs Livia

HÍREK

Elindultam szép hazámból. Új, kétszáz részes, naponta jelentkező rádiósorozat kezdődött 2021. január 22-én a szülőföldjüket elhagyni kényszerülő legkiválóbb magyarokról a Kossuth rádióban *Elindultam szép hazámból, magyarok a nagyvilágban* címmel. A műsor az Agrárminisztérium és a Hungarikum Bizottság megbízásából készült. Az új sorozatban a legkiválóbb, a szülőföldjüket elhagyni kényszerülő honfitársaink életútját mutatják be: tudósokét, mérnökökét, papokét, katonákét, művészekét, sportolókét, jogászokét, közigazdászokét és politikusokét. (MTI)